

Mens en Wereld

UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Verschijnt maandelijks — 24 Maart 1948, 3e jrg. no. 3

Om de gewetensvrijheid

De kracht van de mens in nood en dood

Een der Nederlandse weekbladen heeft er dezer dagen aan herinnerd, dat vierhonderd jaar geleden in Nola, aan de voet van de Vesuvius, een knaapje werd geboren; opgegroeid, werd de jongen Dominicaan, maar al spoedig ontwikkelde hij zijn eigen ideeën, verliet hij zijn kloosterorde en werd hij reizend geleerde, predikende een leer, die door en door humanistisch was. Zijn naam was Bruno. Zijn ideeën hebben grote invloed gehad en hebben die eigenlijk nog, al is zijn naam bij de massa weinig bekend.

Op een ochtend in Februari 1600 sterft Bruno te Rome de marteldood op de brandstapel. Maar zijn denkbildeten lieten zich niet verbranden.

De ketter moest dood. Hij dacht anders dan de machthebbende groep en mocht dus niet in leven blijven. Het geval van Bruno staat niet op zichzelf. In vroegere donkere tijden was er in het geheel geen vrijheid van geweten, geen vrijheid van meningsuiting. Wij halen het geval thans aan omdat het onze aandacht trok dat er over geschreven werd juist in een tijd, nu wederom de vrijheid van mening in uitzonderlijk ernstig gevaar verkeert, nu wederom mensen worden getroffen wegens hun opvattingen. Besef goed wat zo'n toestand betekent, wat voor gevolgen zo'n vrijheidsbeknotting heeft. Het boek, dat men zoekt, kan men niet meer krijgen, radio-uitzendingen blijven uit, ouders kunnen hun kinderen niet meer geven wat ze nodig hebben, de pers staat onder druk en is dus over de hele linie onbetrouwbaar, geestelijke leiders naar ons hart worden afgezet; kortom de mens wordt bedreigd, geestelijk en op den duur altijd ook lichamelijk.

In de achter ons liggende oorlogsjaren hebben wij van nabij kennis gemaakt met een regiem dat geen afwijkende mening gedoogde. West-Europa en Amerika hebben tegen dat regiem gevochten en hebben, geholpen door hun bondgenoot Rusland, de vrijheid van geweten en van meningsuiting hersteld. Zeker, wij weten het wel, de toestand is nog verre van ideaal. Men zal eenvoudig in alle waakzaamheid en strijdbaarheid moeten erkennen: zolang de mensen elkaar om politiek en godsdienst bestrijden, loopt de vrijheid gevaar. Men kent de druk welke nog steeds het rooms-katholieke machtsapparaat uitoefent: men kent de onvrijheid in het Spanje van Franco. Juist het bestaan van de voortdurende bedreiging van de vrijheid maakt het des te zorgelijker, dat er thans, nu de strijd der oorlogsjaren ons nog zo vers in het geheugen ligt, opnieuw de vrijheid in gevaar is. Men zal het begrijpen: wij doelen op de veranderingen in Tsjechoslowakije.

Het Humanistisch Verbond heeft geen voorkeur voor een bepaalde politieke stroming. Wij weten, dat ons verbond vogels van diverse politieke pluimage omvat en verheugen ons daarover, omdat daarin het algemeen menselijke van onze levenshouding zo duidelijk tot uiting komt. Wij doen als Verbond

geen keuze voor of tegen een politieke partij als zodanig. Maar het beeld, dat zich in Tsjechoslowakije aan ons opdringt, een beeld, dat in strijd is met onze humanistische opvattingen omtrent de menselijke waardigheid, dringt ons, ongeacht de politieke stromingen, die daar de leiding hebben, uiting te geven aan onze verontrusting.

De gebeurtenissen in Tsjechoslowakije zijn een onderdeel — en een zo duidelijk in het oog lopend onderdeel — van de strijd waarin onze wereld is gewikkeld, de strijd waar de voorzitter van ons verbond over sprak bij de opening van het op 6 en 7 Maart te Utrecht gehouden congres. De voorzitter dan sprak als volgt:

„Onze wereld is gewikkeld in een strijd op leven en dood om de waarde van de mens en zijn vrije ontplooiing. Vele onover-

zichtelijke krachten en machten zijn daarbij in het spel. Maar dit is zeker, dat de humanist daarin onvoorwaardelijk de zijde kiest van de persoonlijke vrijheid van de mens, van de democratische rechtsstaat, hoe onvolkomen daarin ook soms nog de persoonlijke vrijheid verankerd moge zijn.”

En verder: „Laten wij hopen uit ons humanistisch inzicht en ons diepste levensbesef de kracht te kunnen putten om als het nodig is trouw te blijven aan dat, wat wij hebben leren zien als de zin van ons menselijk leven. Partijen kunnen dwalen en falen, maar ook als alle uiterlijke houvast wegvalt zal de humanist dienen te weten waar hij

*Ja lang zal zijn de moeienis,
groot de smart en droevig de verwarring;
wanhoop zal dichtschrœven ons hart;*

verstarring

*fluisteren dat het doel een waanbeeld is.
Maar toch houden wij uit het strijdend*

wachten

*aan die uiterste grens waartoe wij drongen,
vertrouwend dat gij eens, met nieuwe grote
krachten*

onze uitgeputte krachten komt verjongen.

Uit: Het Offer door Henr. Roland Holst

staan moet.”

Er zijn op de gebeurtenissen in Tsjechoslowakije tal van reacties gevolgd in ons land. Zij varieerden tussen toejuichingen, onrust, verontwaardiging, protest en de kreet: verbied de communistische partij en haar activiteit. Van hoe verscheidene aard deze reacties ook waren, — met uitzondering van de eerste en de laatste klonk er steeds in door: de persoonlijke vrijheid en de gewetensvrijheid moeten worden geëerbiedigd. Ieder komt op zijn eigen wijze tot deze mening. Intussen: inzake de geestelijke vrijheid is in elk van ons, ook in elke humanist, een spanning met de dagelijkse werkelijkheid aanwezig. Steeds opnieuw hebben wij in onszelf neigingen te bestrijden die aan de vrijheid tekort dreigen te doen. Om ons heen en in onszelf gebeurt dagelijks in het klein wat thans in Tsjechoslowakije in het groot geschiedt. Dit verdient steeds de scherpste afkeuring.

Wat voor ons, humanisten, het richtsnoer is heeft onze voorzitter onder woorden gebracht. Aldus kan men wat hij heeft gezegd en wat wij hierboven hebben aangehaald beschouwen als de humanistische reactie op hetgeen in Tsjechoslowakije is gebeurd. De woorden van onze voorzitter waren principiëel, zij formuleerden een beginsel; zij zijn ook actueel, omdat zij juist van toepassing zijn op de gebeurtenissen in Praag.

„De waarde van de mens en zijn vrije ontplooiing”: de erkenning daarvan stellen wij voorop. De humanist kan niet gedogen, dat de andersdenkende in een hoek wordt getrapd,

Humanisme en religie

Het psychische is het bewustzijn en datgene, wat met het bewustzijn verwant is. Wij kennen ons eigen bewustzijn door directe beleving; wij moeten wel aannemen, dat er ook een onbewust psychisch leven in ons huist. Psychisch leven nemen wij aan bij onze medemensen en bij de dieren, althans de hogere. Maar hoever zullen wij daarbij gaan? Dat was de vraag, waar we de vorige maal voor bleven staan.

Als we het bewustzijnsleven van buiten af bekijken, dan zien wij het als hersenbewegingen, zo hadden we toen geredeneerd. Bij die dieren, die hersenen hebben, mogen we dus ook het bestaan van psychisch leven onderstellen. Ja, we mogen nog wel een stap verder gaan en vermoeden, dat bij die dieren, die geen hersenen, maar wel een zenuwstelsel hebben, iets van psychischen aard aanwezig zal zijn, al is het dan ook in lagere graad dan bij onszelf.

Maar de lagere dieren en de planten, die geen zenuwstelsel hebben? Poëtisch aangelegde denkers hebben altijd veel voor het bestaan ener plantenziel gevoeld en bij de Duitse filosoof Fechner (1801—1887), schrijver van een boek over „Das Seelenleben der Pflanzen” kunt u een dichterlijke fantasie vinden over de gevoelens van een waterlelie, die op het water drijft en zich door de zon laat beschijnen. Als men tegen Fechner aanvoerde, dat de planten geen psyche kunnen hebben, omdat zij geen zenuwstelsel bezitten, dan antwoordde hij: „Deze redenring is even onlogisch als de volgende: een piano, een harp, een viool, een cello en een gitaar kunnen muziek voortbrengen, omdat zij snaren hebben. Een fluit, een klarinet en een trompet hebben geen snaren en kunnen dus geen muziek voortbrengen.”

Fechner gaat nog verder: hij acht het psychische ook aanwezig in de levenloze wereld en komt zo tot een leer van albezieling. Met deze leer stond hij niet alleen: zij was reeds in de oudheid uitgesproken. Zij past ook in het stelsel van Spinoza, die dan ook uitdrukkelijk verklaart, dat alle dingen bezield zijn, zij het ook in verschillende mate.

De mogelijkheid hiervan is niet te ontkennen. Bij de hogere dieren moeten wij wel een psychisme aannemen, dat, hoezeer het ook van het onze verschilt, daar toch nog een duidelijke overeenkomst mede vertoont. Hoe verder wij nu in het dierenrijk afdalen, des te kleiner wordt blijkbaar die overeenkomst. Maar wij kunnen niet met zekerheid het punt aanwijzen, waar die overeenkomst geheel ophoudt; wij kunnen dat zelfs niet als wij het plantenrijk en de levenloze natuur er nog bij nemen. Het gaat alles langs geleidelijke overgangen, zoals onze vriend Warfemius niet lang geleden in dit blad heeft aangehouden.

Om de gewetensvrijheid

een hoek waarin men heeft te zwijgen. De humanist kan niet gedogen, dat de andersdenkende wordt vervolgd omdat hij andersdenkende is. De humanist kan niet gedogen, dat de andersdenkende zijn vrijheid en alles waar de mens recht op heeft wordt ontnomen alleen omdat zijn geweten hem zegt een andere mening te moeten hebben dan de feitelijke machthebbers huldigen.

Het zijn geen brandstapels meer die de andersdenkende wachten onder een regiem dat de vrijheid van mening niet toelaat. Er zijn tegenwoordig andere, maar niet minder meedogenloze middelen tegen hen. Als deze middelen tegen de andersdenkende worden gebruikt, als deze middelen de waarde van de mens en zijn gedachten wordt bedreigd, komen wij als humanisten daartegen in verzet. Dat heeft het humanisme altijd

Psychisch monisme

Wij kunnen dus geen beslissing nemen: het kan zijn, dat ook datgene, wat zich aan ons als levenloze stof voordoet, in zijn wezen met het psychische verwant is, maar wij hebben dit nog niet bewezen.

Er zijn echter twee argumenten, die ervoor pleiten, dat het inderdaad zo is. Het ene is, dat de hersenen zijn samengesteld uit verbindingen van atomen koolstof, waterstof, zuurstof, stikstof, fosforus, enz. welke atomen, zij het ook in eenvoudiger verbindingen, daarbuiten in de levende en de levenloze natuur eveneens worden aangetroffen. Als dus datgene, wat wij als hersenen waarnemen, in wezen psychisch is, dan kan men vermoeden, dat wat elders aan dezelfde atomen ten grondslag ligt, eveneens van psychische aard is.

Het tweede argument is iets minder belangrijk. Er komt „iets” uit de buitenwereld door onze zintuigen naar binnen dat ons kennis geeft van die buitenwereld. Dat „iets” zou door een ideale waarnemer kunnen worden waargenomen als trillingen van luchtdeeltjes, bewegingen in zenuwvezels, enz. Maar wat is dat „iets” in zijn wezen? Daar het in ons bewustzijn komt of althans op dat bewustzijn inwerkt, ligt het voor de hand aan te nemen, dat het van psychische aard is. Maar als het wezen van trillende luchtdeeltjes van psychische aard is, waarom dan niet de gehele buitenwereld?

Omgekeerd: ik wil iets verzetten en ik maak de beweging, die daarvoor nodig is. Die gehele gebeurtenis is onbegrijpelijk, als de wil tot mijn onruimtelijk bewustzijn behoort en de bewegingen tot de stoffelijke ruimtelijke wereld. Begrijpelijk wordt zij daarentegen, als zij geheel op psychisch gebied verloopt en alleen voor iemand, die er van buiten tegen aankijkt zich voordoet als ruimtelijk en stoffelijk: als hersenen, zenuwen, spieren, bewegende dingen, enz. Dit alles komt dus hierop neer, dat onze geest en het wezen van de wereld daarbuiten, van één geaardheid zijn. Daarom noemt men een dergelijke opvatting „monisme”, eenheidsleer. Maar, zal nu misschien de materialist zeggen, dat heb ik ook altijd beweerd. Geest en stof zijn één en er is geen geest zonder stof. Men kan wel zeggen, dat de stof geen geest kan voortbrengen, maar wordt de zaak duidelijker als men dit omkeert en de stof doet voortbrengen door de geest?

Deze opmerkingen zijn belangrijk en omdat ik, ook uit brieven van mijn lezers gemerkt heb, dat de materialistische opvatting nog leeft, zal ik er in een volgend stukje nog eens op terugkomen.

C. H. KETNER.

Verklaring

De jongste gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije, waar men de methoden van de democratische rechtsstaat heeft verlaten, hebben niet nagelaten in de kringen van het Humanistisch Verbond grote verontrusting te wekken.

Ook door andere machten dan die in Tsjecho-Slowakije de doorslag gaven, wordt de persoonlijke vrijheid bedreigd, zoals bijvoorbeeld in Spanje sinds lang gebleken is. Des te meer wordt iedere humanist daardoor gedwongen zich opnieuw rekenschap te geven van de overheersende betekenis der persoonlijke vrijheid.

Het humanisme kan niet ophouden aan elke samenleving in diepe ernst de eis te stellen van bestaanszekerheid en redelijke welvaart voor ieder mens. Maar evenmin kan het onuitgesproken laten, dat daarmee in de westerse cultuur de gelijkheid voor de wet, de rechtszekerheid, de vrije meningsuiting en de mogelijkheid tot vrije discussie ten aanzien van wetgeving en besturende arbeid onverbreekelijk verbonden behoren te zijn.

Het humanisme is de drager van een maatschappijbeeld, dat wordt gekenmerkt door sociale gerechtigheid, persoonlijke vrijheid en culturele verantwoordelijkheid. Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond meent dan ook tot uitdrukking te moeten brengen, dat het de taak van alle humanisten is deze ideeën onwankelbaar trouw te blijven in woord en daad.

Het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond.

gedaan in de historie; het doet dit ook in dit actuele geval.

In Praag komen mensen in moeilijkheden wegens de overtuiging welke zij hebben getracht zo goed mogelijk in practijk te brengen, hun overtuiging die afwijkt van de opvatting van hen die aan de macht gekomen zijn: machthebbers die geen oppositie dulden. Die machthebbers en hun aanhang zullen zich bij hun de menselijke waardigheid miskennende gedrag misschien beroepen op het belang van de samenleving, van hun samenleving. Maar een samenleving die de menselijke waardigheid miskent, een samenleving die andersdenkenden onderdrukt, is niet waard een samenleving te zijn. Die machthebbers zullen ongetwijfeld een beroep doen op de sociale gerechtigheid; deze, zo menen zij dan, zal alleen in hun samenleving veilig zijn. En voortrede-

nerende zullen zij zeggen: wie afwijkt van de opvattingen waar onze samenleving op rust tast dus de sociale gerechtigheid aan en moet dus onschadelijk worden gemaakt. Wij, humanisten, kunnen echter geen sociale gerechtigheid zien daar, waar de elementaire mensenrechten worden teniet gedaan. „Partijen kunnen dwalen en falen”, zei onze voorzitter. Zij kunnen dwalen in hun politieke leer. Wie zal het beoordelen? Maar falen doen zij stellig wanneer zij de mens als mens aantasten. Nogmaals, een keuze voor of tegen een bepaalde politieke partij als zodanig heeft het Humanistisch Verbond niet. Daardoor heeft het de vrijheid — waarvan het gebruik moet maken — om steeds wanneer de menselijke waardigheid wordt aangevallen, van wie die aanval ook afkomstig moge zijn, daartegen te protesteren.

Een berg van misverstanden

Deze week werd me door bevriende hand een nummer van „Kerk en Wereld” (14-11-47) officieel orgaan van de Vereniging van Vrijzinnig Hervormden in Nederland, ter hand gesteld, omdat er een kroniek in stond over het zogenaamde Bijbelrapport van het Humanistisch Verbond.

Ds Beversluis, de schrijver van de Kroniek, begint al met te zeggen dat het een rapport betreft over „Godsdienstig bijbelondericht” op de openbare school. Dat is niet juist. De opstellers van het rapport maken uitdrukkelijk onderscheid tussen bijbel- en godsdienstondericht en al mag Ds B. dat onmogelijk achten, zij — en ook kerkelijken met hen — vinden dat geenszins. Verder is de eis „gelijkstelling van humanisme met andere levensbeschouwingen volgens Ds B. praktisch onuitvoerbaar. Moeten naast „de godsdienstleraren” van de verschillende kerkgenootschappen ook „zedeleraren” van het H.V. op onze openbare scholen worden afgezonden? Ook leraren van „de Dageraad” en straks politieke van het nationaal socialisme of het communisme?” vraagt Ds B.

Hij weet blijkbaar niet dat de humanist een levensbeschouwing heeft zo goed als de christen, een levensbeschouwing die een zedeleer insluit, een levensbeschouwing, die anders is als een christelijke — er zijn veel soorten christenen — doch evenmin met een bepaalde politieke overtuiging in hetzelfde vlak geplaatst mag worden. Wanneer het rapport zegt „dat ook verhalen uit niet christelijke culturen tot hun recht moeten komen”, heeft de vraag van Ds B.: „zijn dat verhalen uit de oude germaanse mythologie?” alleen maar een wrange politieke bijmaak. Ook zijn latere opmerking dat de bijbel als bron van geestelijk en religieus leven niet te vergelijken is met de Edda, de Ilias of de Egyptische sprookjes is verbazingwekkend. Heeft Ds B. nooit van Confucius, van Mencius, van Laotse, van Boeddha en andere Voor-Indische wijzen gehoord, die ons een schat van prachtige verhalen en gelijkenissen hebben nagelaten? Licht daar geen rijke bron van cultureel, maar ook van geestelijk en religieus leven?

(Dit onderscheid is van Ds B. Ik meen dat cultureel leven ook geestelijk en religieus leven omvat!) Bovendien, het rapport erkent de waarde van de Bijbel, aanvaardt het bijbel-ondericht, maar wil dat ook het licht valt op andere bronnen want er bestaat niet alleen geestelijk en religieus leven bij christenen! Hier signaleren we weer een misverstand, bij Ds B. als hij godsdienstig en religieus, zelfs christelijk en religieus hetzelfde noemt. De christelijke levensbeschouwing impliceert religieus en humanistisch voelen en denken schrijft Ds B. Dat zal wel waar zijn, maar er zijn nu eenmaal een groot aantal niet-christenen in den lande, die toch humanistisch en veelal ook religieus voelen en denken. Hebben die geen recht van bestaan? Mag alleen de gevoels- en denkwereld van de christenen op school worden uitgedragen? En van welke christenen dan, want hun gevoelens en gedachten lopen nogal uiteen!

In mijn Oudejaars toespraak voor het H.V. wenste ik de aanwezigen toe, dat we redelijk zouden kunnen zijn in 1948. Dat lijkt me, ook gezien deze Kroniek, toch werkelijk zo gek niet. Maar Ds B. kan daarop natuurlijk met recht antwoorden dat hij z'n beschouwing reeds in 1947 heeft geschreven!

P. SCHUT.

Inschrijving leerlingen O.L.S.

Het duurt niet lang meer of de inschrijving voor leerlingen van de openbare school staat weer open. Vele leden zullen het op prijs stellen hun steentje bij te dragen tot de bloei van deze school. Zij kunnen dit doen door met de ouders van a.s. eersteklassertjes te gaan praten; tevens kunnen zij via het bestuur van de gemeenschap contact zoeken met de Ver. v. Volksonderwijs en andere voorvechters van de openbare school.

HET STOP BORD

(In deze rubriek wil de redactie misstanden op geestelijk gebied in Nederland signaleren. Inzendingen, knipsels e.d. worden door de redactie ingewacht).

In opdracht van de schooldirectie moesten te Arnhem leraren van de middelbare scholen aan de leerlingen een oproep uitreiken vanwege de Hervormde Kerk ten bate van een Zondag-ochtend-jeugddienst van deze kerk. Wij hopen, dat deze directie hetzelfde zal doen, wanneer de gemeenschap Arnhem van ons Verbond een jeugdbijeenkomst belegt. Het zal dan echter zonder verplichting voor de leraren zijn!

★

Slechtesmaak. Generaal Spoor deed onder de soldaten het volgende rijmpje verspreiden bij een plaatje waarop Christus staat, geflankeerd door een soldaat:

Wij wenden ons tot God en Jan Soldaat,
Als hoge nood en bittere strijd ons wacht,
De nood voorbij, het land in vredesstaat,
Vergeten wordt de Heer en Jan Soldaat veracht.
Aangenaam voor de demobiliserenden! En voor de demobilisatie-raden!

★

In de Volkskrant (R.K.) schrijft een zekere Zwartkruis over het leeglopen van de Pro-

De mens in zijn wereld

Als er iets is waar de mens in zijn wereld niet buiten kan, dan is dat wel verdraagzaamheid. Het is een groot woord, waar soms ten onrechte mee wordt geschermd. De betekenis van het woord komt soms op de meest onverwachte manieren naar voren. Verdraagzaam was het van de zeer christelijke gemeenteraad van Barneveld in grote meerderheid goed te vinden, dat er op Zondag sportwedstrijden in de gemeente worden gehouden. Verdraagzaamheid is een deugd, ook een christelijke deugd; en daarom spreekt de houding van de Barneveldse gemeenteraad eigenlijk vanzelf. Maar het is nu eenmaal bekend, dat juist zeer orthodoxe christenen zo nu en dan die grote deugd uit het oog verliezen zodat zij alleen door hun eigen beginselen de gang van zaken in de wereld bepaald willen zien zonder rekening te houden met opvattingen van vrienden die er anders over denken.

Zo is dat gebeurd in het bestuur, dat de tentoonstelling „De Nederlandse Vrouw 1898—1948”, bedoeld als huldeblijk van alle Nederlandse vrouwen aan de Koningin bij Haar regeringsjubileum, organiseert. In dat bestuur zitten vrouwen van allerlei richtingen. De afgevaardigde van de Ned. Christenvrouwenbond, een gereformeerde organisatie, een kleine minderheid dus, heeft daarin moeilijkheden gemaakt door te eisen dat de tentoonstelling op Zondag gesloten zou zijn. Werd aan deze eis niet voldaan, dan zou zij niet meer meedoen.

Nu, aanvankelijk werd niet aan deze eis, bij wijze van ultimatum gesteld, voldaan. De afzijdigheid van de gereformeerde vrouwen werd toen tegenwerking; want van die zijde ging men de tentoonstelling voorstellen als een kermis en een poppenkast. Over het onbehoorlijke daarvan zullen wij nu maar niet praten. Wel over het geen het bestuur verder heeft gedaan.

De radio op Zondag
9.45—10 uur

Serie: „Humanistische waarden”

Zondag 9.45—10.00 uur.

28 Maart: D. P. Agter: „Crisis der verantwoordelijkheid”.

4 April: D. d'Angremont: „Het zwerk be-trekt”.

11 April: A. L. Constandse.

testantse kerken in Engeland. Hij klaagt erover, dat leergezag, dogmatisch fundament en kerk-leer verdwijnen en plaats maken voor wat hij noemt „ethische vaagheden”.

Weet u wat hij daaronder verstaat? De levens-leer, die er van uitgaat, dat men voor de medemens goed moet zijn, en dat men z'n evenmens wil behandelen, zoals men ook zelf behandeld wenst te worden. Gelukkig gaat de menselijke natuur steeds weer boven de kerkelijke leer! Wij zien liever de triomf van deze „ethische vaagheden” dan de erkenning van enigerlei dogma.

★

Deze zomer wordt op Houtrust (Den Haag) een grote tentoonstelling De Nederlandse Huisvrouw 1848—1948 gehouden. Honderdduizenden huisvrouwen zullen deze tentoonstelling alleen op Zondag kunnen bezoeken en daarom zou ze na kerktijd open zijn. Desondanks is een actie onder de protestanten voor volledige sluiting op Zondag met succes bekrond! Opdat allen zouden kunnen meedoen. Behalve blijkbaar de vele huisvrouwen, die alleen Zondags kunnen. Een voorbeeld van Christelijke drijfverij!

Het bestuur dan heeft overwogen, dat door de gereformeerde afzijdigheid het huldeblijk niet meer kon worden beschouwd als te zijn een huldeblijk van alle Nederlandse vrouwen. Het overwoog verder, dat het de opgeworpen strijdraag principieel zou kunnen uitvechten. Daar waren heus wel middelen voor: de niet-gereformeerden, christenen en niet-christenen, zouden zich immers met vrucht kunnen beroepen op het feit, dat het Nederlandse volk in grote meerderheid de Zondag wil wijden mede aan culturele doeleinden; voorts zouden zij kunnen aanvoeren, dat in het verleden onder zeer christelijke kabinetten soortgelijke nationale tentoonstellingen wel op Zondag geopend waren. Maar deze principiële vechtpartij zou in dit geval worden uitgevochten boven het hoofd van de Koningin.

En dat vond het bestuur beslist ongewenst. Met het doel voor voor ogen Hare Majesteit in alle eendracht hulde te brengen heeft het tenslotte bepaald, dat de tentoonstelling op Zondag gesloten zou zijn; zodat ook de gereformeerde vrouwen mee konden doen.

Is dit nu een overwinning van de gereformeerde hardnekkige minderheid? Neen, het is een voorbeeld van verdraagzaamheid, gegeven door de andere vrouwen, verdraagzaamheid, onmisbare voorwaarde voor eendrachtige samenwerking. Wij vinden de houding van de gereformeerde vertegenwoordigster verwerpelijk en onverdraagzaam. De overige vrouwen hebben haar een lesje gegeven; een lesje dat intussen geen precedent zal zijn. Want bij andere gelegenheden, wanneer het niet te doen zal zijn om een nationaal feit als een huldeblijk aan de Koningin, zal men de strijdraag met argumenten op willen lossen. Zullen de argumenten dan in staat zijn de gereformeerde minderheid tot rede en verdraagzaamheid te brengen?

Ss.

HET RECHTSGEVOEL door

Prof. Mr. H. R. Hoetink

Indien er een punt is waaromtenrtoe in een enigszins dieper gaande discussie tussen juristen en leken al spoedig van meningsverschil blijkt, dan is het de waardering van het „rechtsgevoel”. De jurist komt het voor dat met het gebruik van die term de leek de meeste kwesties eigenlijk opgelost acht. Zowel wanneer men hem aan de hand van een bepaald geval wil laten zien hoe moeilijk een beslissing gevonden wordt en hem duidelijk wil maken, dat veelal juist als het er op aankomt, de woorden van de wet — van welke wet ook — nooit duidelijk en afdoende zijn, als wanneer men het algemenere vraagstuk opwerpt wat het wel kan zijn dat de wetgever leiden moet bij zijn pogingen om een andere wet inplaats van de bestaande te stellen of op zeker terrein geheel nieuwe regels in te voeren, in beide gevallen heeft men grote kans het woord „rechtsgevoel” te horen aanvoeren als de oplossing van alle moeilijkheden. Als dan de leek daartegenover verneemt dat de jurist van oordeel is dat dit woord de zaak niet heel veel verder brengt en de indruk krijgt dat de jurist tegenover die term rechtsgevoel zo niet geheel afwijzend, dan toch vol aarzeling en twijfel staat, kan ik mij zijnerzijds een lichte ergernis wel begrijpen. Hij zal geneigd zijn deze houding van de jurist te verklaren uit zijn eigenwijze schoolse vak-geleerdheid, die hem al te zeer doet hangen aan de wet, aan de dode letter van de wet, die hij immers geacht wordt — uit het hoofd — te kennen en die hij de ganse dag domweg toepast op elk geval dat zich voordoet, inplaats van, zoals toch zo voor de hand ligt en wat bovendien zoveel eenvoudiger en menselijker zou zijn, simpelweg te luisteren naar de stem van..... het „rechtsgevoel”.

Ik koester de illusie dat de bezwaren tegen deze al te eenvoudige voorstelling van zaken en daarmede tevens tegen de gedachte dat het rechtsgevoel het gemakkelijk te spreken slotwoord kan zijn van de hier liggende moeilijkheden, zo voor de hand liggen dat het gelukken

kan er zelfs in een heel kort stuk als dit een indruk van te geven.

Vragen wij ons eerst eens af: wat kan met dat woord rechtsgevoel bedoeld zijn? In het verband waarin ik het gesteld heb, zal het niet zijn een vaag en algemeen verlangen naar rechtvaardigheid, maar moet er mee aangeduid zijn een intuïtief onmiddellijk oordeel over dat, wat in een bepaald geval recht is.

In deze zin is het dan ook wel aangeprezen als opperste, zelfs wel als enige, leidraad en richtsnoer voor de rechter en de wetgever, ja voor ieder die bijv. als scheidsman, in enig geschil te beslissen heeft. Maar neem de proef: uit respect voor zijn onderdanen humaan was? spreekt dit veronderstelde rechtsgevoel altijd? Komt er indien men een leek een eenvoudig geval voorlegt, altijd een oordeel te voorschijn? Als ik mijn fiets aan een kennis heb uitgeleend en deze heeft, met misbruik van mijn vertrouwen, die fiets verkocht aan een niets-vermoedende koper, bij wie de fiets wordt teruggevonden, weet dan iedere leek intuïtief en onmiddellijk te vertellen of het nu billijk is dat de onschuldige koper de fiets, die hij betaald heeft, mag behouden en ik maar moet zien dat ik van mijn oneerlijke vriend de schade vergoed krijg, of een andere fiets, dan wel of het billijk is dat ik mijn fiets van de koper kan terugnemen en hij op zijn beurt moet proberen van de oneerlijke vriend van mij die hem de fiets heeft verkocht, de koopprijs en mogelijke verdere schade terug te krijgen? Ik heb een sterk vermoeden dat hij die voor het bovengenoemd geval wel dadelijk een „billijke” oplossing weet, dit weet omdat hij weet wat hieromtrent in de wet staat. Zodra wij namelijk weten wat de wet wil, is er grote kans dat ons rechtsgevoel zich daarbij neerlegt. Het rechtsgevoel is zeker voor degenen die een zekere wetskennis bezitten, in hoge mate een reflex van de wet. Maar als men nu de wet niet kent, wat zegt dan het rechtsgevoel? Het zal, dunkt mij, dan niets zeggen, maar iets vragen: n.l. „wat zegt

de wet?” Doch, ik geef het toe, het kan zich eigenmachtig en individualistisch genoeg voelen om die laatste vraag niet te stellen en het is ook mogelijk dat de wet zelf zwijgt of onduidelijk is en dus de vraag open laat. Wordt dan een antwoord geleverd door het rechtsgevoel? Het rechtsgevoel zou dan toch moeten overgaan tot waardering van de verschillende belangen die in het spel zijn, het zou die belangen tegen elkaar moeten afwegen om te zien naar welke zijde de weegschaal tenslotte behoort over te slaan. Op een andere manier dan door zich van de grootte en het gewicht van de op het spel staande belangen rekenschap te geven, zal men bezwaarlijk tot een oplossing van het geval kunnen komen als men de knopen van zijn jas niet te hulp wil roepen. En nu vraag ik nog niet eens: Hoe weegt U die belangen tegen elkaar, dus hoe komt U er achter welke de grotere, de hogere, de meer beschermwaardige is, maar de allereerste vraag is: waarop rust die waardering zelf? Waarom ken ik waarde toe aan bepaalde belangen? Men heeft eens gezegd: „Indien het juist is te zeggen dat de Koning van Engeland reeds eeuwen geleden, uit humaniteit respect voor zijn onderdanen had, is het dan niet evenzeer waar dat hij Deze vraag kan juist, aan ons humanisten veel te denken geven: het stelt het vraagstuk aan de orde of ogenschijnlijk elementaire gevoelens, bijv. het gevoel voor en de erkenning van menselijke waardigheid misschien oorzaken kunnen hebben van gans anderssoortige aard en wat dit — als het zo is — voor aard en waarde van die gevoelens betekent. Dus, om tot het recht terug te keren, luidt de overeenkomstige vraag: rusten deze waarderingen van allerlei belangen alleen maar op „rechtsgevoel” en is de kous daarmee af?

Om overigens die belangen te kunnen waarderen — en ze straks dan tegen elkaar te kunnen gaan afwegen — dient men ze toch eerst te kennen. Men moet weten welke belangen en belangen van wie, er also in een bepaald geval op het spel staan. Hier ligt nu inderdaad, naar mijn mening een der voornaamste verschillen tussen leek en jurist, dat de jurist, juist door

Twee muren

Muren hebben niet de gewoonte zich voort te bewegen. Maar mijn muur wel. Mijn muur gaat waar ik ga en plaatst zich altijd weer vlak voor mij. Hoog is hij en donker en massief, zijn opperste reikt tot in de hemel. Dat hij zo hoog is en zo donker en massief, dat zijn opperste tot in de hemel reikt, ach God, hoe kan ik het langer verdragen? Ik verdraag het ook niet langer. Ik doe een paar passen achteruit voor 'n aanloop en storm tegen de muur op — tegen de muur op — tegen die ellendige muur op.....

Als ik hijgend met bebloed hoofd en gekneusde ledematen ter aarde lig in de eeuwige schaduw van mijn hoge muur, en wens dat het gevaarte maar op mij mocht vallen om mij onder zijn zwaarte te verpletteren, als het mij niets meer schelen kan, alles mij niets meer schelen kan, komt er iemand bij mij staan. Omdat alles mij toch niets meer schelen kan, sla ik voorlopig geen acht op hem. Maar als hij na een poos daar nog staat, overwin ik mijzelf en sla de ogen op. Mijn eerste indruk is dan dat hij die bij mij staat een hooggeplaatst personage moet zijn, een koning of een keizer of zoiets. Echter maakt hij die indruk niet door een opvallende trotsheid van houding, hij komt mij integendeel goed en vriendelijk voor en hij schijnt zelfs wat verlegen. „Wat is u overkomen?” vraagt hij deelnemend. „Ge hebt bloed aan uw handen.”

Moeilijk richt ik mij op en wijs naar de muur. „Dat hoeft u niet te vragen,” zeg ik bitter.

Hij kijkt in de richting waarheen ik wijs en zijn blik is als van een die in oneindige verten staart. „Ik begrijp u niet,” zegt hij. Vermoed ik die in weer ineem. Hij begrijpt het niet! „Ziet u dan die muur niet?” Welke muur?

Ik heb wel eens gehoord van twee- drie- en nog-meer- dimensionale wezens. Deze man schijnt minder of misschien meer te zien dan mijn ogen zien. Misschien is hij van een andere dimensie. „Mag ik vragen met wie ik de eer heb te spreken?”

„Mijn naam is Marcus Aurelius.”

„Marcus Aurelius,” herhaal ik peinzend. „Wat u indertijd niet Romeins keizers?” „Gij zegt het.”

„Neemt u mij dan niet kwalijk,” verontschuldigt ik mij en doe een poging om op te krabbelen. Maar hij beduidt mij dat ik mij niet met plichtplegingen hoeft te vermoeien. Hetgeen mij van pas komt, want nu ik mij beweeg, gevoel ik pas goed hoe hopeloos gekraakt ik ben. Intussen

begrijp ik het. „U bent dus al lang uit de tijd. Daarvandaan!” „Waarvandaan?” „Dat u de muur niet ziet.”

Als hij zich nu weer van de domme houdt, zal ik hembeleefdverzoeken mij verder maar met rust laten. Tenslotte ben ik pijnlijk aangedaan en wanhopig, in een dergelijke toestand is iets te gauw teveel. Weliswaar is hij 'n keizer, maar 'n dode keizer, dat maakt een groot verschil. „Wat is er dan met die muur?” vraagt hij.

Nu is het gedaan met mijn geduld. „Wat er met die muur is, wat er met die muur is!” val ik hartstochtelijk uit. „Spot niet met mijn ongeluk, mijnheer, als u niet wilt dat ik mij jegens u misdraag?”

Maar Marcus Aurelius zet zich kalmpjes naast mij op de grond. „Indien iemand zich misdraagt, zo is dit een kwaad dat hij alleen zichzelf aandoet,” doceert hij. *) „Overigens begrijp ik best wat u kwelt. Ge staat voor een hoge muur, die u het uitzicht belemmert. Ik 'kan in uw gemoedstoestand heel goed inkomen.”

Zijn zachtzinnige ernst ontwapend mij. Het valt mij ook mee dat hij er toch iets van schijnt te snappen, dat valt mij werkelijk hard mee van 'zo'n dode keizer. Maar nu wil ik de gelegenheid te baat nemen, mij eens terdege te beklagen. Ik toon hem mijn ontvelde handen, wijs verontwaardigd naar mijn hoofd en wrijf met pijnlijk gebaar mijn gekneusde knieën. „Alles de schuld van die muur, van die ellendige muur!” jammer ik.

Marcus Aurelius schudt meewarig het hoofd. „De muur is zeker tegen u aangeloopen?” veronderstelt hij.

„Wat blijft?” Nee, ik ben tegen de muur aangeloopen natuurlijk.”

„Maar dat moet ge ook niet doen,” vermaant hij. „Dan is het ook uw eigen schuld dat ge u bezeerd hebt. Waarom liept ge er tegen aan?”

„Omdat ik hem weg wil hebben natuurlijk.”

„Natuurlijk? Dit alles is, dunkt mij, niet natuurlijk want niet redelijk. Met aldus te handelen berokkent ge uzelf slechts schade, terwijl de muur geen duimbreed van zijn plaats wijkt.”

„U hebt natuürljik gelijk,” zeg ik sarcastisch.

„Weet ge niet een meer doeltreffende manier om wat u zo hindert uit de weg te ruimen?”

Ik begin weer te jeremiëren. „Dat is juist het vreselijke, dat er niets aan te doen is. Ach, ach, zo jong nog moet ik leven met steeds die doodsdreiging voor ogen!”

„Dat is het lot van ieder mens, zij hij jong is of oud. Aangezien dit onvermijdelijk is behoeft ge er u niet om te bekommeren. Een noodzakelijk kwaad is geen kwaad. „Waar ik niets aan doen kan hindert mij niet,” zegt mijn vriend Nietzsche altijd. „Amor fati, laat de liefde tot het lot de kern van uw wezen zijn.”

PRINS BERNHARD FONDS.

Met grote voldoening maak het Hoofdbestuur bekend dat door het Prins Bernhard Fonds over 1948 aan het Humanistisch Verbond een subsidie van drieduizend gulden is verleend voor het culturele werk.

zijn scholing en ervaring, meer en beter oog heeft voor de belangen die in het geding zijn. De leek ziet die belangen veelal niet; en zeker niet als het verder liggende belangen zijn, van niet direct bij het geding betrokken personen. Wanneer hij al een spontaan oordeel geeft, dan is er grote kans dat hij aan heel grote belangen, die niet zo vlak voor de hand liggen, eenvoudig niet heeft gedacht. Het zijn vooral twee punten die hier voor de jurist van het hoogste gewicht zijn en die de niet-jurist niet zo dadelijk in het oog springen: ik wil zeggen, dat het recht steeds wil het algemene en dat het recht steeds wil het verantwoorde. Dit is in de grond de reden waarom de meeste juristen zo aarzelend om niet te zeggen, wantrouwend staan tegenover het intuïtieve rechtsgevoel, dat zij vrezen dat het een te smal zoeklicht is, dat wel fel verlicht wat in de kleine stralenbundel valt, maar al het overige van de wereld laat in diepe duisternis. Bij één vonk, die de hele omgeving zij het slechts een ondeelbaar ogenblik verheldert, oriënteert men zich beter.

Maar kunnen wij, aldus onze slotvraag, dan niet die vonk of de vlam waartoe die vonk misschien kan worden angeblazen, het „rechtsgevoel“ noemen? Hierop is het antwoord gegeven door de grote en diepe Nederlandse jurist, die ons het vorige jaar voorgoed verlaten heeft, Paul Scholten. Zeker kan men dat, maar noemt men dit „rechtsgevoel“ dan wordt de vraag welke betekenis aan het rechtsgevoel voor de rechtsvorming toekomt, geen andere dan de vraag hoe de beslissing tot stand komt wat recht is.

Geestelijke verzorging

Het vraagstuk van de geestelijke leiding der buitenkerkelijken is in ons Verbond zonder ophouden aan de orde. Onze lezers zullen het daarom wel van belang vinden enkele resultaten te vernemen van een onderzoek, dat het Sociologisch Instituut van de Hervormde Kerk heeft verricht op het punt van de geestelijke verzorging voor de kerkelijke Nederlanders.

Voor ongeveer gelijk aantal kerkleden staan te Amsterdam 32 Herv. predikanten beschikbaar en 143 pastoors en kapelaans. In Den Haag is deze verhouding 26 tegen 87, Utrecht 22 tegen 57. In Rotterdam is het aantal Hervormden zowat het dubbele van dat der Roomsers, er werken echter 50 predikanten en 104 pastoors en kapelaans.

LIJST VAN BOEKEN OVER HET HUMANISME

ALGEMEEN.

Ewiger Humanismus. Schriften der Oesterreichischen Gesellschaft in Innsbruck (12 dln.) 1946.
J. Fiolle: La Crise de l'humanisme. 1937.
A. Flexner: The burden of humanism. 1928.
G. F. C. Griss: Idealistische Philosophie. Een humanistische levens- en wereldbeschouwing. 1946.
R. B. Haldane: The Philosophy of Humanism and other objects. 1922.
J. Hazelaar: Humanisme. 1920.
Silvain Levy: Essai sur l'humanisme in Revue de Paris, 1 Oct. 1925.
J. P. van Praag: Modern Humanisme. een Renaissance? 1947.
F. Robert: L'humanisme, essai de définition. 1946.
J. P. Sartre: L'existentialisme est un humanisme. 1946.
F. C. S. Schiller: Studies in Humanism. 1912.
Albert Schwarz: Irrationalismus und Humanismus. 1944.
S. Vestdijk: De Toekomst der Religie. 1947.

(Wordt voortgezet)

Een boek geboren uit de nood van de tijd en het besef van de gevaren die de Westerse mensheid bedreigen.

Dr. J. H. van der Hoop GEESTELIJKE VRIJHEID

Een psychologische studie over
de crisis der Westerse cultuur
DEEL I: MASSA, DEMOCRATIE, STAAT

In dit deel worden tal van dringende actuele vragen behandeld: Wordt de sociale crisis veroorzaakt door kapitalisme en industrialisatie, of liggen daarachter nog diepere problemen? Is de tegenstelling tussen democratie en aristocratie wel zo tegengesteld als men het meestal voorstelt? Vormen zij oorspronkelijk niet veeleer een eenheid in de Westerse sociale structuur? Wat is het verschil tussen oudere democratische vormen en de nieuwe opvatting sinds de Franse Revolutie? Kan een modern georganiseerde staat nog democratisch worden geregeerd? Hoe moet men het negatieve antwoord op deze vraag en het streven naar een andere oplossing van de totalitaire staten verklaren? Enz.

DEEL II: DE OPENBARINGEN VAN DE GEEST (Verschijnt eind 1948)

DEEL III: HET GAAT OM DE TOEKOMST (Verschijnt in 1949)

Prijs voor intekenaren f 7.50 per deel; na verschijning van deel III f 25.—
VERKRIJGBAAR IN DE BOEKHANDEL

VAN LOGHUM SLATERUS U. M. N.V. - ARNHEM

„Ja, goed, als de muur maar niet een belemmering was voor zoveel dat ik mij had voorgenomen te doen.”

„Bedroef u er toch niet om, het is immers buiten uw schuld dat ge uw voornemens niet ten uitvoer kunt brengen.” „Als ik de taak die ik mij had opgelegd niet vervullen kan, heeft het leven voor mij geen waarde meer.” „Welnu, zeg het leven dan vaarwel.”

„Nee, nee, nee!” „Welnu, doe het dan niet. Maar erken tevens dat het leven voor u wel terdege waarde heeft. Zoudt ge niet liever, inplaats van uw energie te verspillen met te trachten naar wat duidelijk onbereikbaar is, u ernstig beraden over hetgeen nog wel in uw macht is om dit met de inzet van uw gehele persoonlijkheid te volvoeren?”

Ik geef mij echter niet gewonnen. „Het is zo weinig wat mij is overgebleven.” „Best mogelijk. Nochtans is het beter te handelen dan te klagen.” „Als ik tachtig was zou ik niet klagen.”

De wijze keizer strijkt bedachtzaam over zijn baard. „Uw bezwaren bestaan m.i. alle in uw verbeelding. Geen oorzaak buiten uzelf kan u doen lijden, slechts de onjuiste voorstelling die ge er van hebt.”

„Dus u wilt beweren dat die ellendige muur maar in mijn verbeelding bestaat!” bruis ik weer op. „Was het waarachtig maar waar!”

„Als dit uw oprechte wens is, staat het in uw macht haar onmiddellijk in vervulling te doen gaan, mijn waarde. Ik zal u volgaarne aantonen dat niet uw muur op zichzelf, maar slechts de mening die ge er over hebt ellendig is. Zo ge slechts eerst tot uw nuchtere zelf wilt komen.” Zwijgend aanvaard ik de terechtwijzing. „Vertel mij nu eerst eens,” vervolgt hij, „over welke van die twee muren ge eigenlijk voortdurend spreekt.” „Welke van de twee muren?” herhaal ik verwonderd. „Waar is de andere?” „Achter u.”

Ik kijk terug en overzie de weg die ik heb afgelegd tot waar hij aan het eind wegduikt in het wazig droomland van mijn vroegste jeugd. „Ik zie geen muur.” „Dat verbeeldt ge u omdat ge er doorheen kunt zien. Als ge mij niet gelooft, sta dan op en probeer of ge kunt terugkeren op uw weg. Maar voorzichtig dat ge u niet weer bezeert, want de muur die u van het verleden scheidt is even ondoordringbaar als die u scheidt van de toekomst.”

„O, nu begrijp ik u, het is maar beeldspraak van die muur. U wilt er mee zeggen, dat het onmogelijk is in het verleden terug te keren. Maar dat is geen nieuws. Natuurlijk kan ik niet terug, wat voorbij is, is voorbij.”

„Ik sta verbaasd over u, dat ge dit zo in volkomen gemoedsrust aanvaardt. Waarom verzet ge er u ook niet tegen, dat ge van de voorbijgane dingen voorgoed zijt afgesloten?” „Misschien omdat de voorbijgane dingen begrijpelijk en overzichtelijk zijn

en de toekomstige absoluut verborgen?” twijfel ik.

„Welk voordeel brengt u die overzichtelijkheid? Kunt ge daardoor iets aan de loop van het lot veranderen? Is het verleden onder uw bereik, bezit ge het meer dan ge de toekomstige dingen bezit?”

„Als ik goed begrijp zit ik dus tussen twee muren ingeklemd en ik bezit eigenlijk niets, geen toekomst en geen verleden?” „Ge bezit het Heden.”

Onbeweeglijk zit ik, trachtend mijn bezit mij te realiseren. Maar eer ik het heb begrepen is het mij al weer ontglipt. „Het is maar 'n bitter schijntje,” verzucht ik.

„Inderdaad, ge hebt juist gedefinieerd. Erkent ge nu ook dat uw bezwaren in uw verbeelding bestaan, daar noch het Verleden noch de Toekomst u hinderen kunnen, maar alleen het luttel Heden? En zo zwak zou uw geest zijn dat hij het zelfs dit ogenblikje niet kon uithouden?”

Ietwat verbijsterd zie ik hem aan. Dan begint mijn hart in mij te lachen, luider en luider lacht mijn hart en ik schater het uit.

Marcus Aurelius staat op. „Houd mij ten goede,” zeg ik een beetje verschrikt. „Ik lach niet om u, ik lach om die tachtig jaren, ha, ha, om die tachtig jaren!”

Hij gebaart geruststellend. „'t Is niets, ik ben zelf ook nog jong.”

Alzo sprak Marcus Aurelius Antonius die al zeventien eeuwen dood is.

ELISABETH BUUNK.

*) Marcus Aurelius Zelfbespiegelingen, Uitg. W. B.

Waar toch de grenslijn tussen goed en kwaad?
Geen boek, geen wet waar 't in geschreven staat;
Alleen in eigen innerlijk is 't ware weten;
De mens zelf is van alle ding de maat.

Van 't leven scheiden eer geheel het is geleefd?
Het licht uitdoven als de lamp nog olie heeft?
Slechts wie heeft leeg gedronken mag terzijde
schuiven
De beker die God-Zelf zich-zelf te drinken geeft.

Ziekte, verlies en weerspoed weven
een dichte sluier, die verhult
de waarheid dat in ieder leven
toch 't diepst verlangen wordt vervuld.

Ons tweede jaarlijkse congres

Rustig en zakelijk

Zo heeft het Humanistisch Verbond dus weer een congres gehad: uit alle windstreken waren de deelnemers naar Utrecht getogen, waar zij anderhalve dag het wel en wee van ons verbond hebben besproken. Het was een weinig sensationeel congres. Maar zo'n bijeenkomst heeft ook niet sensationeel te wezen om van belang voor de gang van zaken in het verbond te zijn. Onze organisatie verkeert nog in het stadium van groei en opbouw. Dan is het juist een voordeel, dat rustig en zakelijk kan worden gesproken over hetgeen ons te doen staat. En aantrekkelijk kan zo'n gesprek stellig ook zijn, in het bijzonder als er enthousiasme naar voren komt, een enthousiasme bijv. als dat van de jeugdige gemeenschap Zwolle, die vol van de prachtigste plannen zit. Waarlijk, als het allemaal gaat zoals haar woordvoerder in beurtzang met een jeugdige woordvoerster het uiteenzette, behoeft het verbond zich geen zorgen te maken.

Maar Zwolle is niet de enige plaats, waar men de organisatie stevig ter hand neemt. Onze vriend Lips reist stad en land af en stampst overal gemeenschappen uit de grond. Hij zal daar volgende maand zijn dagelijks werk van maken: de begroting van het Verbond houdt immers rekening met de aanstelling van een organisator per 1 April a.s. Welnu, die organisator zal de heer Lips zijn. Dat het congres zich met deze begroting en met een benoeming van de heer Lips heeft verenigd stemt tot vreugde. Een gewichtige beslissing was het stellig. En op zijn minst even gewichtig is het dat men heeft goedgevonden, dat een functionaris voor geestelijk werk zal worden aangesteld zodra dit financieel verantwoord zal zijn. Het zal er van afhangen, hoe het met de financiën zal gaan. In elk geval schijnt de mogelijkheid van benoeming van zo'n functionaris aanzienlijk naderbij te komen.

Zoals men weet was er van de gemeenschappen een hele serie voorstellen ontvangen. De behandeling daarvan heeft een groot deel van de vergadering in beslag genomen: nuttige besprekingen, welke weliswaar over het algemeen niet eindigden met het aannemen van het voorstel, maar toch leerzaam waren. Wel heeft het congres een motie over het radiobestel aangenomen; deze is elders in dit blad gepubliceerd.

Wij noemden zoëven de heer Lips; in verband met zijn nieuwe functie zal hij geen deel van het hoofdbestuur meer uitmaken. Voorts hadden sinds verleden jaar de heren Van Laar en De Wolff voor het hoofdbestuur lidmaatschap bedankt. De overige zittende hoofdbestuurleden zijn bij acclamatie herkozen en op dezelfde wijze zijn de heren Fr. van Hoorn en dr. L. G. van der Wal aan dat gezelschap toegevoegd. Verstrooiing, genoegen en ontspanning vonden de congressisten bij de gemeenschappelijke maaltijden en, niet te vergeten, bij de vertoning van „De Wacht aan de Rijn” van Lillian Hellman door het Nederlands Volkstoneel.

Dr. Van Praag ter opening:

Waarde vrienden,

Het is mij een vreugde U allen op dit jaarlijks congres van ons Verbond een hartelijk welkom te mogen toeroepen. Het is 2 jaar geleden, dat wij te Amsterdam onder groot enthousiasme de grondslagen legden voor onze Humanistische Gemeenschap. Twee jaar van hard werken liggen achter ons, waarin het georganiseerd humanisme geworden is tot een kracht, die meetelt in het geestelijke en culturele leven van ons volk. Met voldoening mogen wij constateren, dat het Humanisme niet meer vergeten wordt, waar men prijs stelt op een bevredigende vertegenwoordiging der belangrijkste schakeringen van onze cultuur. Meer en meer houdt men rekening met de gerechtvaardigde wensen en verlangens van het humanistische volksdeel en het geestelijk gezag, dat het humanisme zich in deze jaren verworven heeft, is onmiskenbaar.

Dat wil niet zeggen, dat alle critiek verstomd zou zijn en wij het gevoel kunnen hebben, dat we er reeds zijn.

Van bepaalde zijde schept men er een zeker behagen in allerlei netelige vragen op te werpen, waarop het Humanisme geen afdoende antwoord zou weten te geven. Men vraagt zich echter zelden af, of er enige godsdienst is, die op dergelijke vragen wel een eenvoudig antwoord weet dat geen schijn-antwoord is. Iedere levensbeschouwing, ook de humanistische, verschilt hierin van aspirine, dat het geen automatisch werkend geneesmiddel voor alle kwalen is. Hij kan slechts de geestelijke krachten wekken, waarmee de levende en strijdende mens de vragen van het bestaan tegemoet treedt. Maar laten wij aan de andere kant ook met erkentelijkheid vaststellen, dat het juist de meest voor- aanstaande figuren zijn uit de wereld van kerk en overheid, die getoond hebben te begrijpen, waarom het in deze zaken eigenlijk gaat.

Nog al te velen zijn er, juist onder het onkerkelijke volksdeel, die de eigenaardige positie van het Verbond niet inzien. Het is natuurlijk duidelijk, dat in onze barre samenleving de geestelijke waarden niet veilig zijn, als ze niet diep verankerd zijn in de overtuiging en het zieleleven van de brede massa. Maar men dwaalt als men meent, dat dit alleen in politieke vormen zou moeten geschieden. Ongetwijfeld stelt de maatschappij van heden ons ook politieke eisen, misschien zelfs in de eerste plaats. Maar elke politiek zal alleen dan bezielend en levenskrachtig zijn, wanneer hij betrokken is op het diepste levensbesef van de mens.

Onze wereld is gewikkeld in een strijd op leven en dood om de waarde van de mens en zijn vrije ontplooiing. En dit is zeker, dat de humanist daarin onvoorwaardelijk de zijde kiest van de persoonlijke vrijheid van de mens, van de democratische rechtstaat, hoe onvolkomen daarin ook soms nog de persoonlijke vrijheid verankerd moge zijn. Zal hij, die zich niet geworteld weet in een sterke levensovertuiging de innerlijke kracht hebben om op de critieke momenten te weten, waar het werkelijk om gaat? Partijen kunnen dwalen en falen, maar ook als alle uiterlijke houvast wegvalt, zal de humanist

dienen te weten, waar hij staan moet. Men verstaat de verhoudingen verkeerd, wanneer men meent, dat het humanisme zich nu ook zou moeten binden aan een bepaald politiek program. Het heeft een woord te zeggen tot iedereen. Het Verbond roept iedereen op, die de beginselen kan onderschrijven en zich daarvoor met zijn gehele persoonlijkheid inzet. Alleen dan kan het zijn woord doen horen daar, waar het gehoord moet worden. Te eisen, dat het zich in dit opzicht op enigerlei wijze zou afsluiten, betekent eisen, dat het de mensen niet zou beoordelen naar wat zij zijn, maar naar de politieke richting, die ze menen te moeten steunen.

Levenspraktijk . . .

Het valt mij vaak op, dat men zich tot arbeid in het Verbond laat weerhouden door naar mijn mening onvoldoende motieven. Ik spreek nu nog niet eens over degenen die oordelen zonder zich ook maar enigszins voldoende op de hoogte te stellen, of over hen die afgaan op een toevallige uitlating, dikwijls nog buiten zijn verband of zelfs geheel verkeerd overgebracht. En ook niet over degenen die niet tevreden zouden zijn voor hun persoonlijke stokpaardje door het gehele Verbond bereden werd. Maar ook zij die niet zo zijn, beroepen zich vaak op argumenten, die mij weinig deugdelijk voorkomen. De een is het Verbond te religieus, de ander niet religieus genoeg, de een vindt ons te verdraagzaam ten aanzien van de christelijke levensbeschouwing, de ander voelt er niet voor, zolang het niet ook het vrijzinnig-christelijk humanisme omvat. Zij allen vergeten, dat het hier niet gaat om particuliere inzichten, maar om de vormgeving van wat er leeft in zeer brede kringen van het buitenkerkelijk volksdeel. Het behoort nu eenmaal tot de onmogelijkheden alle nuances tegelijk volstrekt tot hun recht te doen komen, en toegeven aan alle elkaar tegensprekende opvattingen tegelijk zou het Verbond in feite doen verworpen tot een discussieclub, dat is tot een secte.

Laten we niet vergeten, dat humanisme niet in de eerste plaats is een zaak van filosofisch inzicht, maar van levensbesef. De verhouding tussen humanisme en filosofie is in wezen niet anders dan b.v. die tussen kunst en filosofie. Dat wil zeggen, dat de filosofie doordenkt wat de ervaring leert, maar beslissend is niet de filosofische doordenking, doch de levenspraktijk die uit de inzet van de gehele persoonlijkheid voortvloeit. Het humanisme is onderworpen aan de filosofische en wetenschappelijke toetsing, maar het is daarom nog geen wetenschap of filosofie. Dat zou betekenen het humanisme prijs geven aan intellectualisme en verdorring.

(Uit de openingsrede van de Voorzitter)

Met alle nadruk waarover ik beschikken kan, zou ik de leidende figuren in ons Verbond willen toeroepen: geef studie, geef wetenschap, geef filosofie op onze cursus- en studieavonden, maar geef praktijk, praktijk en nog eens praktijk op onze bezinningsbijeenkomsten, waar we niet spreken voor hen, die het ook zonder onze steun wel vinden kunnen, maar voor diegenen die alleen uit directe levenservaring inzicht kunnen putten. En het is een dwaling te menen, dat ook op die wijze geen vruchtbare lering mogelijk is. Veeleer dwingt het ons zelf de problemen van het humanisme tot op de laatste consequentie te doordenken. En het dwingt ons vooral tot inzet van ons gehele zelf, en niet anders dan dit is het, wat het humanisme de bezieling kan verlenen, die het maakt tot een werkkraft in de wereld van vandaag.

De Algemeen Voorzitter op het Congres.

HET RADIOBESTEL EN HET HUMANISME

Het Congres van het Humanistisch Verbond, op 7 Maart 1948 te Utrecht bijeen,

Gehoord de besprekingen over het radio-vraagstuk, Erkennende, dat de regeling van het toekomstige radio-bestel in Nederland mede beïnvloed zal mogen zijn door radio-technische factoren, rakende de politieke en levensbeschouwelijke verhoudingen in ons land;

spreekt uit:

dat het toekomstige bestel voor het Humanistisch Verbond méér aannemelijk zal zijn

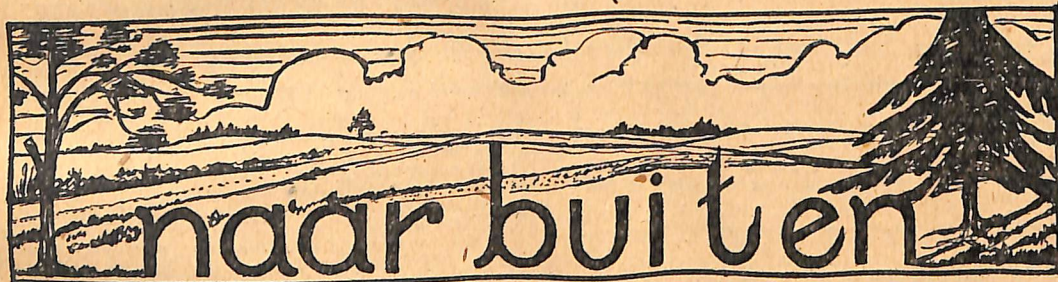
a) naarmate daarin deugdelijker waarborgen zijn gegeven, dat het humanistische woord in de aether kan klinken in een omvang als past bij de betekenis der buitenkerkelijke humanistische geestesstroming in en voor ons culturele leven;

b) naarmate het verlangen naar vrije meningsuiting daarin beter — binnen de grenzen, door de wet te stellen — tot zijn recht zal komen, en

c) naarmate in dat bestel de samenbindende krachten in ons geestelijk en maatschappelijk leven zullen worden versterkt, mede doordat ten aanzien van belangrijke vragen van leven en wereld in de „gesproken woord“-uitzendingen het hoor en wederhoor uitgebreidere toepassing zal vinden;

en dringt er bij al diegenen, die enige zeggingschap of invloed hebben ten aanzien van de toekomstige regeling van het radio-bestel, op aan, niet slechts bij de keuze van de grondslagen, waarop dat bestel zal worden opgetrokken, maar ook bij de uitwerking van eenmaal gekozen grondslagen, het bovenomschreven gezichtspunt als richtsnoer te aanvaarden.

Deze motie is door het hoofdbestuur voorgesteld en er bleek bij het congres eenstemmigheid over te bestaan. Het spreekt dus vanzelf dat het hoofdbestuur alles zal doen wat in zijn vermogen is om het in de motie geformuleerde standpunt ingang te doen vinden.

Familie-kamp te Oisterwijk. De aanmelding voor dit kamp is gesloten. Het kamp is meer dan vol. Enkele aanvragen hebben we reeds moeten afwijzen. Het verheugt ons buitenmate, dat zo velen van de gelegenheid gebruik willen maken om samen met hun kinderen een vakantie-week buiten door te brengen. Voor de teleurgestelden, die zich te laat hebben opgegeven, en voor de vele anderen, die nog geen beslissing namen, hebben wij nu onze plannen enigszins gewijzigd. In het kamp te Blaricum van 14—21 Augustus zullen wij nu ook de kinderen toelaten.

Familie-kamp te Blaricum. Zoals hierboven reeds gemeld is, is de animo onder de ouders met schoolgaande kinderen groot, om een kamp van ons Verbond te bezoeken. Wij hebben nu besloten op het Meenthuis een kinder-

kampje te organiseren, voor de kinderen, wier ouders het kamp op het Meenthuis bezoeken. De kinderen van acht jaar en ouder kunnen ondergebracht worden in tenten. Ze slapen op stro. Voor vele kinderen is zo'n echt kamp een fijn avontuur. Er wordt voor aparte leiding gezorgd. Ook is voor hen een apart dagverblijf. Wij kunnen nog niet de prijs voor dit kinderkamp opgeven. Deze worden in het volgend nummer vermeld. De kosten zullen echter niet veel verschillen van het kamp Morgenrood te Oisterwijk. Spoedige aangifte is nu ook hier gewenst. Op het Meenthuis is veel plaats, maar de capaciteit is toch beperkt! Besluit dus spoedig.

Kamp te Blaricum van 10—17 Juli.
Het programma van dit kamp blijft ongewijzigd.

Zendt spoedig onderstaand formulier in aan het Centraal Bureau, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht.

Ondergetekende(n) geslacht m/v:

Adres en plaats:

wens(t) (en) deel te nemen aan familie eerste kamp met kinderen, die de leeftijd tweede

hebben van resp. jaar.

*) Betaling van het verschuldigde bedrag ad f zal geschieden in eens/in termijnen *) van f door storting/overschrijving op Postgiro No. 304960 ten name van F. v. d. Berkhof, Utrecht.

*) Door middel van een spaarbusje aan de penningmeester der gemeenschap.

Datum:

Handtekening:

*) Doorhalen wat niet verlangd wordt.

Lectuur over humanisme

„Ernest Renan“, door Prof. Dr. Johannes Tielrooy, uitg. Em. Querido, 5,90 geb.

„Athene, Hellas van Hellas“, door Dr. D. Loenen, uitg. Noordholl. uitg. Mij. f 3,75 geb.

„Verzamelde Werken“, door Prof. Dr. Mr. Leo Polak, Deel I en II: De Zin der Vergelding. Deel III en IV Verspreide geschriften. Uitg. G. A. van Oorschot, per 2 delen f 25,— geb.

Humanistische Waarden, 10 radiolezingen, f 0,75.

„Modern Humanisme, een Renaissance?“, door Dr. J. P. van Praag, uitg. Contact, f 7,50 voor leden f 5,90.

Toelichting op beginsel en doel van het Humanistisch Verbond, f 0,15. Per 10 stuks f 1,—.

Onderwijsrapport (herzien) f 0,10.

Statuten en Huishoudelijk Reglement f 0,20.

„Personalisme en Humanisme“ door Prof. Dr. H. J. Pos (overdruk uit het maandblad „Het Keerpunt“) f 0,40.

„Beeld van de Humanist“, rede van Gerard Walschap, uitgesproken op ons congres in Maart 1947, f 0,50.

„Het Humanisme na deze oorlog“, een drietal radio-lezingen van A. L. Constandse, Dr. J. P. van Praag, Dr. G. Stuiveling, f 0,25.

„Humanisme en Socialisme“, van Prof. Mr. H. R. Hoetink, Uitg. van Loghum Slaterus, 40 pag., f 1,—.

Prof. Mr. Dr. Leo Polak, een erflater van onze beschaving“, samengesteld door P. Spigt e.a., Uitg. G. W. Breughel, 72 pag., f 1,90, geb.

„Geloof en Ongeloof“ van M. G. Warffemius, Uitg. Delftse Uitg. Mij., 172 pag., f 4,25, geb.

„In de spiegel der Oudheid“, radio-lezingen van Dr. D. Loenen, f 0,25.

„Macht tot Vrijheid“, van Joh. W. Schotman, Uitg. G. W. Breughel, f 12,50 geb.

„Wij Humanisten“, een achttal radio-lezingen, f 0,60.

„Het Levensraadsel“ van H. G. Cannegieter, f 1,—.

„Godsdienst en Humanisme“, door Prof. Dr. J. B. Tielrooy. Uitgave de Dageraad, f 0,50.

Bestellingen aan Centraal Bureau, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. F. v. d. Berkhof, Utrecht. Bestellingen boven f 2,50 franco. Beneden dit bedrag f 0,05 à f 0,10 extra voor portokosten over te maken.

Het leven is kort, de kunst is lang.

Hippocrates

Bejaard Heer

in bezit van meubelen en bed zoekt

gestoffeerde kamer

met of zonder pension bij geestverwanten in Amsterdam. Van Gelder, van Woustraat 88 huis.

WIE RUILT

eind Juli, begin Augustus zijn woning in den Haag dicht bij zee voor drie weken met ons huis in Arnhem in de nabijheid van bossen en hei?

B. Bussink, Hobbemastraat 8, Arnhem

Jonge mensen, vrouw werkend, man studierend te Delft, zoeken tegen September

woongelegenhed

of ruimte om deze zelf te maken, in Delft of den Haag. Br. onder letter M Adm. v. d. blad

Agenda

Amsterdam. 21 Mrt. Victor E. van Vriesland; Albert Verwey.

4 Apr. Dr. V. W. D. Schenk: De rechtvaardiging van het Huwelijk.

18 Apr. E. Frater Smit: Leven zonder Angst. Keizersgracht 604, 10.30 u., 25 en 50 ct.

Arnhem. 21 Mrt. Dr. G. Stuiveling: De Mens tussen oorlog en vrede.

4 Apr. J. Roos: Over het beginselprogramma.

18 Apr. Prof. Dr. M. Minhaert (gevr.): Onderwerp uit de Astronomie.

Hotel Centraal-Nationaal, 10.30 u., 25 en 50 ct.

Gouda. 21 Mrt. H. de Waard: De Strijd om de Mens.

Blekerssingel 1, 10.15 u., 15 en 25 ct.

Leiden. 4 Apr. H. J. J. Lips: Sociale Rechtvaardigheid.

Rotterdam. 4 Apr. Dr. D. Loenen: Socrates. Ons Huis, 10.30 u., 15 en 25 ct.

Utrecht. Zondag 28 Maart om half elf spreekt in het N.V. Huis, Oudegracht 245, Mevr. Br. v. d. Muyzenberg-Willemse uit Amsterdam over „Karaktervorming”.

Woensdag 7 April om 8 uur spreekt in het N.V. Huis G. Nabrink, den Haag, over: „De betekenis van de psychologie voor de bestrijding van de oorlog”.

Zondag 11 April om half elf spreekt in het N.V. Huis Dr. V. Westhoff uit Driebergen over: „De houding van de mens tegen de natuur”.

Het Centraal Bureau is
telefonisch te bereiken onder
★ No. 10163 (K 3400) ★

Uit de gemeenschappen

GOUDA. Allereerst valt de cursus „Verloven en Trouwen” te vermelden. Dr. Schenk behandelde dit onderwerp van humanistisch standpunt; dr. Hijmans besprak het als belijdend Christen. De cursus was zeer interessant en het bezoek bevredigend.

De tweede cursus werd gehouden door mr. B. van Tijn, die over de nationale beweging in Indonesië sprak. Een buitengewoon helder betoog, dat veel bijdroeg tot een inzicht in de chaotische Indonesische toestanden. De Zondagmorgenbijeenkomsten brachten ons in de eerste plaats fijne volksliedjes door Leo Rommerts en voordracht door Mevr. Dudock-van Lerven. Verder droeg Jac. van Elsäcker voor „De Kellner” van Iwan Schmeljow. De bijeenkomsten werden druk bezocht en wij kunnen op een geslaagde Februarimaand terugzien.

SNEEK. Nadat enige verspreide leden van het H.V. op 10 November j.l. een vergadering hadden gehouden, waar de heer S. Bouma uit Groningen sprak over het „Autonome Humanisme”, kon aan het slot worden overgegaan tot het oprichten van een gemeenschap in Sneek met pl.m. 18 leden.

De nieuwe gemeenschap hield Donderdag 8 Januari j.l. haar eerste openbare vergadering.

De spreker voor deze avond was dr. G. Stuiveling met het onderwerp: „Christendom en Humanisme”. Hij gaf ons een overzicht, in vogelvlucht, van hetgeen omtrent het Humanisme en enige der groten bekend is. Hij vertelde ons hoe er na de laatste oorlog een grote behoefte bestaat bij intellectuelen zowel als niet-intellectuelen om te komen tot een „band” die de niet-kerkelijken samenbindt. Immers, wat de kerkelijken in hun kerk bijeen bindt, dat missen wij, niet-kerkelijken, tot nu toe. De humanisten, meestal individualisten als ze zijn, stonden elk op zich zelf en daardoor gaat er geen kracht van hen uit. Ze komen in de mensengemeenschap niet als zodanig naar voren. Daarom is het Hum. Verbond opgericht. Spr. deed een harstochtelijk beroep op de pl.m. 60 bezoekers om zich aan te sluiten. Hieraan voldeed een 7-tal terwijl we verwachten, dat er bij huisbezoek meer zullen volgen.

MENS EN WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. Redactieraad: Dr. J. C. Brandt Corstius, Maurits Dekker, Mr. A. Stempels. Adres Redactie: A. van Ostadelaan 147, Utrecht — Adres Administratie: Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht, Postgiro 304960 t.n.v. F. v. d. B. te Utrecht — Advertentie-tarieven op aanvraag. Kleine advertenties voor particulieren f 1.— per regel — kolombreedte 63 mm. — Abonnementencondities: Leden: gratis, niet-leden: f 2.50 per jaar — Conditie Lidmaatschap Humanistisch Verbond worden verstrekt door: Centraal Bureau, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht.

Het sluiten van Uw
levensverzekering bij

„Aurora”

is

- in Uw eigen belang omdat gij U op zeer gunstige voorwaarden verzekert bij een uiterst solide en coulante Maatschappij;
- in het belang van de humanistische gemeenschap, daar door vergroting van ons bedrijf meer middelen beschikbaar komen voor humanistische doeleinden.

„AURORA” - HEERENGRACHT 62 - AMSTERDAM

Een met zorg samengestelde voorraad boeken
op humanistisch gebied vindt U bij:

Boekhandel „Plus Ultra”

Amsterdam, Keizersgracht 396. Tel. 30269

Wij zijn speciaal voorzien van werken
op gebied der klassieke studiën
en in de Spaansche-, Portugeesche, Russische- en Italiaansche talen

Tot slot droeg de heer Stuiveling drie gedichten voor uit eigen werk.
Sneek is goed gestart! We hopen dat velen zullen toetreden zodat we geregeld bijeenkomsten kunnen beleggen.

Hoofdbestuur

Dr. J. P. van Praag, 1e voorzitter; Dr. G. Stuiveling, 2e voorzitter; Drs. I. Vijlbrief, secretaris; J. Rogge, penningmeester; Dr. J. C. Brandt Corstius, hoofdredacteur; Mevr. Dr. L. M. Coster-Wijsman; Maurits Dekker; Prof. Mr. H. R. Hoetink; Fr. van Hoorn; Dr. D. Loenen; Mevr. Br. v. d. Muyzenberg-Willemse; Mevr. H. A. Polak-Schwarz; Prof. Dr. H. J. Pos; Ir. P. Schut; Mr. A. Stempels; Prof. Dr. J. B. Tielrooy; Mr. J. in 't Veld; Dr. L. J. v. d. Wal; M. G. Warffemius; Mr. H. B. J. Waslander.

Brieven van lezers

„De tyrannie verdrijven” . . .

Het zal menigeen hopelijk evenzo vergaan zijn: verantwoordiging bij het lezen van de 8e aflevering van het vervolgwerk „De tyrannie verdrijven. . .” Onder redactie van ds. L. D. Terlaet Pot en K. Norel tot stand gekomen, door Zomer & Keuning uitgegeven. Schrijving zo minderwaardig worden in deze „geschied-ven”, dat je de haren te bergen rijzen hoe zulk een nu weer eens duidelijk gebleken, de nazi's hebben een adder gebroed die nog steeds argeloos en zwakke broeders infecteren wil (en zal?). Dit werk krijgt onze jeugd te lezen? De oplage dient in beslag genomen te worden, de redactie gearresteerd, want het is valsheid

in geschrifte van het ergste soort. Gelukkig hebben het Parool en het Vrije Volk deze uitgave ook al gebrandmerkt en mr. J. C. S. Warendorf heeft een aanklacht ingediend wegens belediging. Mijn in concentratiekampen omgekomen joodse medewerkers klagen u aan, redactie! Hoe infaam van u om te durven schrijven dat de joden geen verweer hebben geboden in bezettingstijd, maar pas toen de „duitsers” aan hun persoonlijk vermogen kwamen, wakker werden. Ik zie ze voor me de oprichters van het illegale Parool, 5 waren me toen bekend: Frans Goedhart, Koos Vorink, mr. M. Kann, J. Vas Nunes en mr. J. C. S. Warendorf. Van deze 5 waren er 3 joden. Alleen mr. Warendorf, die nu ook een aanklacht heeft ingediend, is de enigste die de Nazi-greep ontkomen is. En zo zou ik nog tientallen joden kunnen opnoemen waar ik persoonlijk in bezettingstijd mee heb samengewerkt. Maar jullie zijn voor niets vermoord, erger, men spuit vuil en biedt het het Nederl. volk te koop aan! Als geschiedschrijver weet u! Het is om te huilen. Wordt wakker, gij lauwen, ageer tegen dergelijke vuilspuiterij waar ge maar kunt. Als dit niet gebeurt, zult ge aan uw eigen lauweheid ten gronde gaan!

LIES KEJA.

Belangstelling

Heeft U er wel eens over nagedacht, wat het is wanneer op een huishoudelijke vergadering in een gemeenschap van b.v. 50 leden, alleen het bestuur met een 4 tot 10 tal leden aanwezig is en daar aan de afgevaardigden gewichtige opdrachten worden gegeven voor de Algemene Vergadering? En hoe bedroevend het is voor het bestuur en de aanwezige leden in zo'n gering aantal aanwezig te zijn? En wanneer er op de openbare voordrachtsochtenden of -avonden van het zelfde aantal leden tien of vijftien aanwezig zijn met hoogstens 'n zelfde aantal belangstellenden. Heeft U er wel eens aan gedacht, dat de spreker daarvoor behalve zijn voorbereiding, een drie, zes uur in de trein heen en hetzelfde aantal uren terug heeft gezeten om U van het beste te kunnen geven wat hij bezit? Geeft U eens rekenschap, wat ge als lid zodoende begaat:

1ste. tegenover de spreker, die er met Uw wil aanwezig is. Hoe moet hij niet beginnen met zichzelf over dat pijnlijke gevoel van te weinig belangstelling heen te zetten!

2e. Welk een indruk moeten de belangstellenden van de leden krijgen. Heeft, zullen wij denken of zeggen, het Humanisme zo weinig te zeggen dat het voor de leden niet eens de moeite waard is te komen?

3e. Voor U zelf. Alleen een steeds sterker wordende gemeenschap, een steeds groeiend ledental, een steeds inniger op elkaar ingesteld zijn zal de krachtige humanistische beweging maken, die wij allen wensen.

(Van redactiewege bekort) TOON BERG, Dordrecht.